

Het visserijverleden van Woerkum

Dit jaar viert de Stichting Visserij- en Cultuurhistorisch Museum in Woudrichem de veertigste verjaardag. Het museum voor riviervisserij in Nederland is tot op de dag van vandaag nog op zoek naar meer objecten die iets vertellen over het visserijverleden.

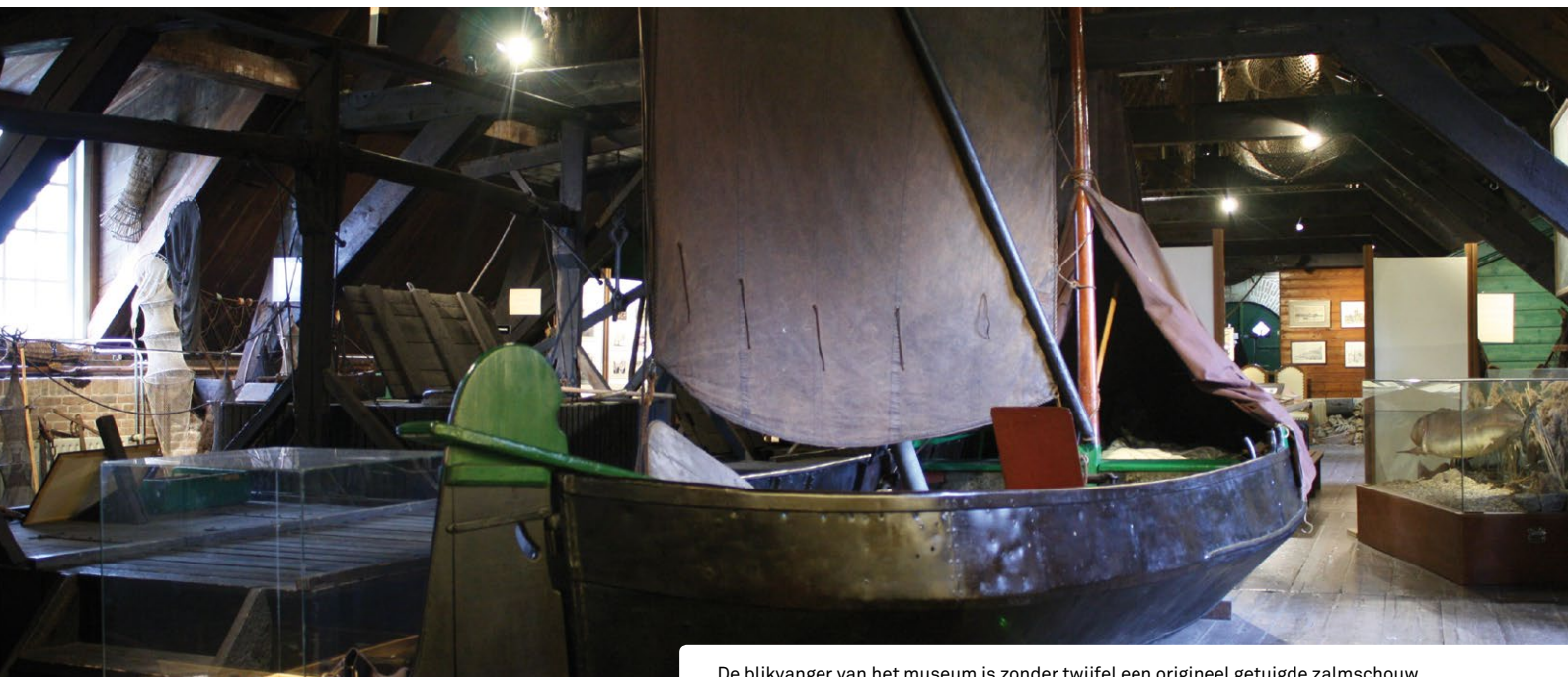
Tekst Rob Buijer **Fotografie** Rob Buijer en het Visserij- en Cultuurhistorisch Museum

Het begon veertig jaar geleden bij de veerman van het voetveer tussen Woudrichem en Slot Loevestein, aan de andere kant van de afgedamde Maas. Deze Janus Baks verzamelde alles wat met het visserijverleden te maken had. Toen dat 'uit de hand begon te lopen' benaderde hij een aantal stadsgenoten die een bestuur zouden kunnen vormen van het eerste Nederlandse museum dat zich helemaal op de riviervisserij zou richten. Het museum huist sindsdien op zolder van een origineel arsenaal: een negentiende-eeuwse opslagplaats van wapens. "We hebben dus in ieder geval een heel stevige vloer onder ons museum", grapt bestuurslid Joop van Straten. "Heb je de balken in het plafond op de begane grond gezien? Dit soort gebouwen moest natuurlijk super solide worden gebouwd."

Van Straten was er als bestuurslid net niet vanaf het eerste uur bij. "Ik ben nu 39 jaar bestuurslid. Net als bij de meeste andere 'Woerkumers' zit de visserij in mijn familie. In de veertiende eeuw kregen de inwoners visrechten van graaf Loef van Horne, de bouwer van Slot Loevestein. Hij gaf de Woerkumers het recht om te vissen in de wateren van Altena, 'vanaf de toren gezien zo ver het oog reikt.' Dan heb je het dus over een flink stuk van de Maas naar het zuidoosten en naar het westen een flink stuk van de Merwede. Later werden daar via ruil ook nog visrechten bij geregeld van de Heren van Arkel, bij Gorinchem. Dat recht werd gegeven aan 'poorters en poorterskinderen'. Dat waren de mensen die tenminste een jaar en zes weken binnen de vesting woonden. Het recht werd nadrukkelijk niet aan ➤

Nagenoeg alle vistuigen die ooit op de rivier zijn gebruikt kunnen worden aangetroffen.

De blikvanger van het museum is zonder twijfel een origineel getuigde zalmshow.

de gemeente of een andere officiële instantie gegeven. En dat recht wordt tot op de dag van vandaag uitgeoefend.”

Een vijfde penning

“De vis werd op alle mogelijke manieren uit de rivier gehaald, met staand want, met fuiken en noem maar op”, weet Van Straten. “Graaf Loef van Horne had wel bedongen dat alle gevangen vis via de afslag van Woudrichem aan land gebracht moest worden. Hij moest namelijk ‘een vijfde penning’, dus 20 procent van de opbrengst hebben. Je mag gerust zeggen dat de vissers van Woudrichem op die manier een fors deel van de bouw van Slot Loevestein hebben bekostigd.”

De meeste van dit soort ‘heerlijksrechten’ zijn in de loop van de tijd verdwenen, vertelt Van Straten. “Maar in Woudrichem hebben de inwoners tot op de dag van vandaag recht om in Woerkums water te vissen. In de negentiende eeuw heeft de gemeente wel eens geprobeerd de rechten van de inwoners op te eisen. Dat gaf natuurlijk een stevige visserij-oproer, inclusief een heuse kanonneerboot, de Hydra, voor de wal van het stadje. En ook recenter heeft Rijkswaterstaat wel eens bedreigd de rechten te beëindigen. Uiteindelijk wordt het recht nog steeds gedoogd, ook na de gemeentelijke herindeling. Wie er nog poorter of poorterskind is, niemand die het weet. Maar die rechten bestaan nog.”

Trekvisseren

In de wateren rond Woudrichem, op het ‘drieprovinciënpunt’ van Zuid-Holland, Brabant en Gelderland werd van alles gevangen, weet Van Straten. “Ook trekvisseren als spiering, houting, fint en elft. De toppers waren natuurlijk steur en zalm. Ik weet van mijn opa dat die wel eens een steur van

540 pond heeft gevangen. Met de diverse veranderingen in de rivieren liep het vanaf 1900 hard terug met de grote trekvisseren. Van lieverlee werden de grotere zalmvisserijen, verder stroomafwaarts allemaal gesloten. Maar de Woerkumers waren nogal eigenwijs. Die bleven tegen de klippen op vissen, want dat deden ze nou eenmaal al eeuwen.”

Waar de Woerkumers al die jaren mee visten, is door het hele museum te zien: van verschillende netten tot fuiken en korven. Van Straten: “Deze gevlochten spieringkorf bijvoorbeeld heeft een ingang met twee kelen waar de vissen door naar binnen gaan, en door het luikje aan de zijkant kan de visser ze er weer uithalen.”

Ambachten

Vier jaar geleden trad ook Richard Abbink toe tot het bestuur van het museum. “Noem mij maar een import Woerkumer, van geboorte Limburger”, lacht Abbink. “Sinds ‘74 woon ik hier en vier jaar geleden ben ik samen met collega-bestuurders begonnen om ook nog een andere activiteit naar het museum te halen. We hebben een kleine zeilmakerij opgezet, naast de bestaande touwslagerij en de smederij. Het zijn stuk voor stuk nevenactiviteiten die bij de visserij horen.”

Inmiddels zijn de verschillende ambachten van het Visserijmuseum een attractie op jaarmarkten en andere evenementen in de regio. Op het ‘touwbaantje’ laat Abbink zien hoe hij en zijn collega’s zich mateloos populair maken bij touwtjespringend Nederland. Behendig spant hij een stuk sisaltouw heen en weer tussen de draaiende haken van de touwbaan. “En als ik nu ga draaien, wikkelen die strengen zich vanzelf ineens. Spanning eraf draaien, afbinden, en je hebt een prima, stevig touw.”

Behalve een touwslagerij heeft het museum dus ook een

De mast en de spriet zijn op een heel eenvoudige manier, met een lus verbonden.

Bezoekersinfo

Het Visserijmuseum in Woudrichem op de zolder van het arsenaal aan de Kerkstraat in Woudrichem is van 1 mei t/m 30 september dagelijks geopend met uitzondering van de maandag. Daarbuiten alleen op afspraak voor groepen of workshops. Informatie via www.visserijmuseumwoudrichem.nl

kleine zeilmakerij. Abbink: “We geven workshops zeilmaken. Mensen kunnen dan leren hoe ze zelf zeilen kunnen naaien, of wat ze maar van het katoen willen maken. Vervolgens kunnen we het ook op de oude ambachtelijke manier tanen. Met een pond cachou, uit de bast van Indonesische accacia, op tien liter heet water maak je een bruine oplossing waar ze vroeger ook netten en zeilen langer houdbaar mee maakten. Wat we niet doen is werken in opdracht. Dat zou ook onbetaalbaar worden.” Van Straten vult aan: “We grappen wel eens tegen mensen die ons vragen om bijvoorbeeld een fuik te knopen ‘Hoeveel mag ik eraan overhouden, een kwartje per uur?’ Als we dan voorrekenen hoeveel zo’n ambachtelijk fuik gaat kosten hoeft het meestal niet meer.”

Zalmschouw

De blikvanger van het museum is zonder twijfel een origineel getuigde zalmschouw. Het scheepje van geklonken staal staat met een compleet spriettuig midden op de zolder. Van Straten: “Het is een heel sober uitgerust scheepje. In de voorpunt stond een kacheltje om op te koken en lagen wat matrassen om het meerdere dagen uit te houden. De mast en de spriet zijn op een heel eenvoudige manier, met een lus verbonden. Zo konden zeil en mast snel worden gestreken tijdens het vissen. Tijdens het uitzetten van de netten of de fuiken moest er geroeid worden en de boorden zijn zo glad als mogelijk gemaakt om met de netten te kunnen werken.”

Naast de schouw hangt het schilderij ‘Vissers op het Hollands Diep’, van de negentiende-eeuwse schilder Bernard Koldewij, uit 1895. Abbink: “We hebben dit schilderij in bruikleen van het Dordts museum. Eigenlijk is dit doek een mooie samenvatting van het visserijverleden. Je ziet drie generaties; opa aan de riemen, vader in de weer met een fuik en een jonge zoon aan het roer. Het tuig is

gestreken om goed te kunnen werken. Dat zo’n jonge jongen al mee moest om te helpen geeft ook aan dat de visserij geen vetpot was.”

“Zeker sinds het begin van de twintigste eeuw liep het hard terug met de visserij,” zegt Van Straten. “Er waren dan ook regelmatig langere perioden van regelrechte armoede. Dat verklaart ook waarom veel oudere Woerkumers nog een dubbele houding hebben ten opzichte van de visserij en het museum. Er moet op de diverse zolders nog heel veel prachtig materiaal te vinden zijn uit het visserijverleden. Maar als je de mensen daar naar vraagt, dan laten ze die spullen liever op hun eigen zolder liggen, samen met de herinneringen. Aan de andere kant: in het seizoen 2010/2011 hadden wij een expositie waarbij oude foto’s werden getoond. Daar kwamen toch heel wat oude mensen op af,” weet Van Straten: “Want je wist immers maar nooit of die of die er nog op zou staan.” V

Joop van Straten (l) en Richard Abbink (r) zijn bestuurders van een uniek en springlevend visserijmuseum.